

HÍD-DÍJ, FORUM-DÍJ

A múlt évi legjobb könyvért járó Híd Irodalmi Díjat Böndör Pál érdemelte ki Tegnap egyszerűbb volt című verseskötetéért, Kalmár Ferenc pedig életművéért megkapta a Forum Képzőművészeti Díjat. A díjátadásra 1994. április 16-án került sor. Az alábbiakban az ünnepségen elhangzott méltató- és köszönőbeszédekert tesszük közzé.

BÖNDÖR PÁL: TEGNAP EGYSZERŰBB VOLT

Mi volt – mi lehetett – egyszerűbb tegnap? Például verset írni vagy élni. Maga az élet. Ha tudjuk, hogy Böndör Pál olyan terhes politikai-emberi viszonyok közötti években állította össze legújabb, sorrendben nyolcadik verseskötetét, mint amilyenek 1989 ősztől Jugoszláviát jellemzik, akkor a múltira tekintő hivatkozás – érthető. Nem nosztalgiaiával tekint azonban az országos felfordulás előtti évekre, évtizedekre, csupán jóleső emlékezéssel. Mert nem feledkezik, feledkezhet meg a tegnapról, amikor minden „egyszerűbb volt”, de igazán mégis a jelenre figyel, a pillanatra, melyben él, élünk, azt kapja el, rögzíti verseinek, szavainak objektíve. Vibrál az előhívott kép, a vers, idegesség, zaklatottság érződik rajta. Ezt a szavakon, mondatokon kívül a formák zaklatottsága is példázza, kicsorbult szonettek, megbicsakló stanzák, kelekótya rímek, gyakori enjambement-ok . . . Ezek tükrözik azt a feszültséget, amely a nyugalom utáni vágy („tegnap egyszerűbb volt”) és a létbizonytalanság nyugtalanító érzése között formálódik („ . . . mert mintha apró cserepekre / tört volna felettem az ég / és egyre hullana szemembe / a piszkosszürke törmelék”).

Az „alighanem mindennek vége” gondolata lengi be a *Tegnap egyszerűbb volt* legtöbb versét. Az őszi kert lehangelő látványa, Böndör verseinek visszatérő képe, a halni készülő természet példázza a költő számára a „menni kell” egyre megkerülhetetlenebb gondolatát-félelmét. A kert a jel, amely egy-egy részletével – mint a tők, melynek „még megmaradt / indáiban kereng a *csak azért is*”

– ellenpéldát is szolgáltat ahhoz a kontrasztokból szótt létélményhez – „A triviális ad dolgot / az agyannak emberként élni. / Ösztöneim visszafogva / az eszemmel tanulok félni” –, amely életre hívója ezeknek a verseknek. A költő azonban, bár kötete minden darabja átítatódik a félelem érzésével, nem aktuálpolitikai költészetet művel, mindössze életérzését közli, fogalmazza meg, miközben azt is bizonyítja – ahogy recenzensei rendre észrevették; a *Híd*ban Juhász Erzsébet, Harkai Vass Éva és Toldi Éva, a pesti *Holmiban* Danyi Magdolna méltatta az immár Híd-díjassá lett könyvet –, hogy a „szorult helyzetben és ínséges időkben” született vers kifejeztesen a vers – s a verset író költő! – fölényét jelenti. Mindig. Minden körülmények között. A művészet fölénye ez a politikával szemben.

GEROLD László

KÖSZÖNŐBESZÉD

*Na jókor – ezzel fogadták otthon a hírt –, mit fogsz felhúzni a díj átadásakor? A kérdés helyénvaló. Tudok-e ünneplőbe öltözni; meghatódni, zavarba jönni, tétlenkedve ábrándozni, megrökönyödni képes vagyok-e még? Lehetek-e én még itt, Kosztolányi szép szavával, az állatok irgalmas társa? Ezen áll vagy bukik, azt hiszem, minden, amibe belekezek, annál is inkább, mert a költészetbe, kamaszkoromban, én úgy érkeztem mint Kaspas Hauser Nürnbergbe, egyetlen épkezláb mondat volt a birtokom: – *Költő szeretnék lenni, mint az elődeim.* Képtelen ötlet volt, még nagyobb képtelenség, hogy egy-két kötetnyi zavaros vers megírása után megvalósult mégis: ingoványos talajon találtam magam egyszerre, ahol se védősáncot emelni magam köré, se védőárkot ásni nem lehet. Azóta mindig csak a következő lépésemre koncentrálhatok, ha nem akarok a sárba ragadni nyakig, ahogy itt bolyongok le-föl e tartományban, mely az összes többivel határos. Álljunk meg: még néhány ilyen nem teljesen végiggondolt, metaforikusan építkező mondat, és kiderül, hogy hiába volt az egész: ott vagyok, ahol harminc évvel ezelőtt voltam; ahogy valójában ott is vagyok: egy rögzszme kiszolgáltatottjaként állandóan képességeimet meghaladó vállalkozásokba kezdek, hogy aztán – hiúság híján a magamfajták sosem voltak – a bukásaimmal, esetleges felemás sikereimmel kérkedjem. Szégyelleném is magam erősen, ha időközben nem ismertem volna meg, mégiscsak, jobban a világot, s nem látnám, hogy az éppen zajló tragikomédiához én szolgáltatam a nélkülözhetetlen derűt. Civilben dramaturg, pontosan fel tudom mérni, hogy hogyan és mennyire vagyok nélkülözhetetlen. Elbizakodottságra nyilvánvalóan nincsen, de túlzott szerénységre sincsen okom. Hogy is mondjam? Nem vagyok ünnepezt költő, a császár kedvence, akit mégis számúztak Tomiba, *én már Tomiban születtem*, és ott teszem, jól-rosszul, amiről úgy érzem, hogy tennem kell.*

Ma csupán annyit, hogy megköszönjem szíves figyelmüket.

BÖNDÖR Pál

KALMÁR FERENC

Kalmár Ferenc munkásságának kezdete az ötvenes évekre tehető, arra az időszakra, amikor nálunk megindult a szocialista realizmussal való leszámolás folyamata, s amikor a művészek nagy lendülettel fordultak a modernizmus felé. Megalakulnak a művésztelepek, ahol olyan alkotók találkoznak, akik új képzőművészeti kifejezésformákat keresnek. A modernista törekvések vezéregyénisége Milan Konjović volt, de itt találjuk Ács Józsefet, Milivoj Nikolajevićet, Sáfvány Imrét, Boško és Zoran Petrovićot, Petrik Pált, Milan Keracot és másokat. Kalmár Ferenc azon kevesek közé tartozott, akik a szobrászat megújítását tűzték ki célul, mindenáron szakítani kívánt a hagyományos formákkal. Törekvésének abszurditása abban rejlett, hogy a Vajdaságban nem is alakult ki olyan hagyomány, amellyel közvetlenül szembe lehetett volna fordulni. Hasonlók voltak Jovan Soldatović, Ana Bešlić, Radmila Radojević, Zoran Petrović és Glid Nándor törekvései is, akik viszont már az ötvenes években a belgrádi képzőművészeti élet felé tendáltak, érdekes módon azonban sohasem szakadtak el a Vajdaságtól.

Pályájának kezdetén Kalmár Ferenc fémből készült munkáival hívta fel magára a figyelmet, amelyek nemcsak kompozíciós készségéről tanúskodtak, hanem megmutatták a felhasznált anyag jellegét is. Kritikusai, Đorđe Jović szerint a forrasztás technikája kölcsönözte a szobroknak a konstrukciót, s rámutatott határozott körvonalaira is. Az anyag–tömeg–tér hármasságára mindig nagy figyelmet fordít, ezzel éri el munkáinak sajátos hatását. Az anyagokat kombinálja, a tömeggel kísérletezik, méghozzá úgy, hogy végtelenen alkalmazza, hol egy tömbben hagyja, hol a végsőkéig elvékonyítja, s alkotásai mindig a térrel való természetes összhangot valószínűsítik meg. Kalmár Ferenc szobrai tehát az ötvenes években valóban nem voltak hagyományosak és konvencionálisak. Ma már, nagyobb időtávlatból, az is látszik, hogy törekvései a modern művészeti áramlatokkal rokon vonásokat mutattak, hiszen a festészetben ekkor az absztrakt kifejezésformának volt az ideje, majd az informel kora érkezett el.

Következő korszakában, a hatvanas évek elején megperzselt fával kísérletezett. Az ősi anyagot változtatta meg ily módon, s ezzel nemcsak új formát hozott létre, új alkotói eljárást valószínűsített meg, hanem művészetének mélyén az egzisztencializmus munkált, megint csak a kor követelményeivel egybehangzóan.

A hetvenes évekből számos jellegzetes és kifejezetten egyéni alkotására emlékszem, amelyeket a vajdasági szobrászatot bemutató tárlatokon állított ki. Emlékezetes szobra a Szárny 1971-ből, az Asszociatív forma 1972-ből, a kecses Niké 1973-ból. Talán az utóbbiban összegeződnek leginkább Kalmár Ferenc szobrásztapasztalatai, a „fémese” korszak eredményei az egyszerű forma méltóságával ötvöződnek.

A nyolcvanas évek fordulatot hoznak a szobrász pályáján. Amerikai útján az indiánok kultúrájával találkozik, s nagy hatást gyakorol rá az intenzív kolorit és a formák egyszerűsége. Ennek hatására keletkezett alkotásai természetesen

megint csak sajátos, eredeti elemekből jönnek létre. Érdekes módon az élet-rajzi ténnyel alátámasztható alkotói fordulat ismét összhangban állt a kor szobrászati törekvéseivel. Ekkor kezdődik ugyanis a szobrászatban a festészeti elemek alkalmazása. Kalmár Ferenc újvidéki kiállítása 1986-ban a posztmodern és neoimpresszionista jellemzők mellett azt is bizonyította, mennyire fogékony volt a szobrász a világ művészetének áramlataira.

Most, amikor a zsűri nevében az 1993. évi Forum Képzőművészeti Díjat nyújtom át Kalmár Ferencnek, egész opusának értékére hívom fel a figyelmet. S ha megnézzük ebből az alkalomból rendezett kis kiállítást, láthatjuk munkásságának jellemző jegyeit is. Mindenekelőtt szobrainak metaforikusságát, szimbolikusságát, poétikáját, formáinak gazdag egyszerűségét. De még annak a városnak a hangulatát is felismerhetjük, ahol az alkotó él. A szabadkai szecesszió stilizált vonalvezetése is szembeötlő. Ám ne feledjük, mindezt Kalmár Ferenc sajátos egyénisége hatja át, a rendkívüli tehetségű művész munkájának eredménye.

Érdekességként említem meg, hogy minden évben Kalmár Ferenc készíti el a Forum díjainak kisplasztikáit, a Híd Irodalmi Díjért B. Szabó György terve alapján, a Forum Képzőművészeti Díjért pedig Ács József elképzelése nyomán. Átvitt értelemben ők is itt vannak közöttünk, az ő munkásságuk szellemisége minden évben megérint bennünket. Átadva Kalmár Ferencnek a díjat, arra gondolok, milyen csodálatos körforgás valósul meg éppen: a maga készítette díj visszakerül hozzá. Kalmár Ferenc nemcsak a saját művészi szerencséjének a kovácsa, hanem a szó szoros értelmében a saját díjjáé is.

Sava STEPANOV